

KOMUNISTIČKO-PARTIZANSKI ZLOČINI IZMEĐU IDEOLOGIJE I POVIJESNE ISTINE

mr. sc. Blanka Matković

Prije točno 11 godina započela sam samostalni istraživački projekt o hrvatskoj povijesti od 1941. do 1948. U to vrijeme radila sam kao povjesničar na istraživanju za potrebe snimanja **dokumentarnog filma o Andriji Hebrangu** starijem u produkciji producenatske kuće Interfilm iz Zagreba. Tijekom tog istraživanja u dosjeu Ante Pavelića, koji se čuva u Hrvatskom državnom arhivu, pronašla sam **popis osoba ubijenih u logorima Jasenovac i Stara Gradiška**. Ovaj dokument nedavno smo objavili na našoj web stranici www.croatiarediviva.com. Prema tim podacima, u **Jasenovcu je stradalo 7 133 osobe, a u Staroj Gradiški 2 825 osoba**. Ukupno je, dakle, riječ o **9 958 osoba**, ne računajući muške osobe u dobi između 14 i 70 godina koje u tom popisu nisu popisane. Popise žrtava potpisao je tadašnji načelnik pravnog odjela Državnog sekretarijata za pravosudnu upravu Narodne republike Hrvatske savjetnik **dr. Bogdan Zlatarić**. Potrebno je napomenuti da je ove popise tek potrebno analizirati i usporediti s ostalim podacima te da ni u kom slučaju ne možemo tvrditi da su oni točni.

Ovaj posljednji detalj naveo me da svoj istraživački projekt započnem upravo s Jasenovcem. Tijekom tog razdoblja provjerila sam **10 000 imena s popisa od ukupno 647 000 imena koje je objavio Jasenovac Research Institute (JRI) iz New Yorka**, a navodno je riječ o svim ratnim žrtvama prema jugoslavenskom popisu iz 1964. **Među tih 10 000 osoba bilo je i mnogo onih koji su prema dostupnim podacima skončali na Bleiburgu ili Križnom putu ili su tijekom rata ubijeni od partizana** (Ante Milas Ivanov i Marijan Mrkonjić Matin – podaci iz knjige Gordane Turić „U temelju kamen“, Zagreb, 2000.). **Zbog ovakvih podataka zaključila sam da je popis kojeg je objavio spomenuti institut dio nekog većeg popisa koji je nekoć davno bio pripremljen u bivšoj Jugoslaviji, a kojim su doista bile obuhvaćane sve žrtve rata poginule na bilo kojoj strani.**

Potkraj 2007. u radu mi se pridružio kolega **Stipo Pilić** s kojim sam nastavila istraživanje u svim hrvatskim, a zatim i slovenskim arhivima. U ožujku 2008. zajedno smo osnovali udrugu koju smo nazvali **Hrvatska družba povjesničara Dr. Rudolf Horvat**. Iste godine kada smo osnovali udrugu Pilić i ja smo počeli raditi na **projektu Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu** o komunističkim zločinima počinjenima nad hrvatskim građanima uoči i neposredno nakon Drugog svjetskog rata, dakle 1944. i 1945. godine, i to za potrebe Državnog odvjetništva RH. Na projektu smo s većim ili manjim intenzitetom radili sve do kraja 2011. i u tom razdoblju smo istraživali **u svim hrvatskim i slovenskim arhivima te arhivu u Banja Luci i onom u Londonu**. Pripremili smo 11 opsežnih elaborata o komunističkim zločinima u pojedinim hrvatskim i slovenskim regijama gdje je prethodno evidentiran veći broj grobišta žrtava komunističkog sustava i to: Celje, Jesenice-Kranj-Ljubljana-Kočevski rog, Macelj, Jazovka, Karlovac-Ogulin, Samobor, Gospić, Drniš-Knin, Široki Brijeg, Mostar-Stolac, te 10. zagrebački korpus i njegov ratni put.

Podaci iz svih ovih elaborata djelomično su korišteni u mojoj disertaciji koju sam obranila na Odsjeku za povijest Sveučilišta Warwick 2015. godine. Osim toga, pripremili smo nekoliko dodatnih izvješća na zahtjev PU Zagrebačke i DORH-a. U lipnju 2009. ja sam kao autorica elaborata o zločinima na području od Jesenica do Kočevskog roga svjedočila na Županijskom sudu u Zagrebu kada je započeo **kazneni postupak protiv Sime Dubajića**. Na zahtjev DORH-a također sam analizirala službenu izjavu **Milke Planinc** o njezinim spoznajama o događajima u travnju i svibnju 1945. i nakon usporedbe s različitim arhivskim i drugim izvorima ustanovila da je Planinc lagala u svim ključnim dijelovima svoje izjave. Istraživanje zbog nedostatka financijskih sredstava nije moglo biti završeno.

Osim na projektu Hrvatskog državnog arhiva, u tom prvom razdoblju našeg rada prikupljali smo i dokumente o drugim temama iz razdoblja Drugog svjetskog rata i poraća, posjetili brojne lokacije, naročito grobišta, i razgovarali s brojnim svjedocima ili sudionicima događaja. U ožujku 2011. objavili smo Internet izdanje zbornika dokumenata pod naslovom „Zločini i teror u Dalmaciji 1943.-1948. počinjeni od pripadnika NOV, JA, OZN-e i UDB-e“ kojeg su pripremili Ivan Pažanin i ja u suradnji sa Stipom Pilićem i don Josipom Dukićem. Dio dokumenata iz tog zbornika ustupljen je priređivačima knjige „Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944.-1946. Dokumenti, Dalmacija“ koju su u svibnju iste godine objavili Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest u Slavonskom Brodu i Hrvatski institut za povijest u Zagrebu. Manji dio dokumenata prikupljen tijekom ovog istraživanja objavljen je u lipnju 2011. u knjizi „Dugopoljski žrtvoslov“ čiji smo autori don Josip Dukić i ja. Ta knjiga ujedno predstavlja i prvo tiskano izdanje našeg Samostalnog istraživačkog projekta Hrvatska povijest 1941.-1948. Trenutno je u pripremi i knjiga „Solinski žrtvoslov“ istih autora (Blanka Matković i don Josip Dukić) koji bi trebao biti završen tijekom ove godine. Osim toga, splitski dio naše ekipe (Blanka M. i Josip D.) radi na pripremi dokumenata OZN-e Cetinske krajine te surađujemo na snimanju dokumentarnog filma o likvidacijama na Markovića jami kod Aržana (Podi) i jami Ogledala na Kupresu. Nedavno je završena knjiga o zarobljeničkim logorima u Splitu 1944. i 1945., a promocija je planirana za početak svibnja ove godine.

Iako je naš rad od 2008. do 2012. bio više fokusiran na komunističke zločine, u istom razdoblju nastavili smo prikupljati podatke o Jasenovcu. Ozbiljnijeg i temeljitijeg pokušaja istraživanja poratnog logora u Jasenovcu nije bilo, pa smo se stoga mi u našem radu naročito fokusirali na tu problematiku. Cilj našeg rada bio je osvrnuti se na dosadašnja istraživanja, svjedočanstva i dokumente koji govore o poslijeratnom logoru u Jasenovcu te ih upotpuniti pronađenima arhivskim izvorima koji potvrđuju da je na jasenovačkom području nakon Drugoga svjetskog rata djelovao sustav zarobljeničkih logora. Prvi konkretni dokaz o postojanju logora pronašla sam početkom 2009. u Državnom arhivu u Sisku u čijoj nadležnosti je i područje Jasenovca. Riječ je zapravo o dva zapisnika Narodnog odbora Kotara Novska iz ljeta 1946. o dijeljenju cigle iz jasenovačkog logora, a u njima se spominje i Anatolij Avramov, 'upravnik zatočenika u Jasenovcu'. U jednom dokumentu Udbe iz sredine studenoga 1946., odnosno zapisniku sa saslušanja logoraša Ivana Križanovića koji je u kolovozu 1946. sa skupinom zatočenika pobjegao iz logora i zatim ponovno uhvaćen, 'isljednik' Udbe pita Križanovića da odgovori na pitanje 'tko je organizirao bjegstvo iz logora

Jasenovac i na koji način?'. Rad, u kojemu smo koristili ukupno 70 arhivskih dokumenta jugoslavenske provenijencije koji se čuvaju u Državnom arhivu u Sisku i u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, dovršili smo 2013. i objavili kao izvorni znanstveni rad u Radovima Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru u prosincu 2014. Istraživanje je nakon toga nastavljeno, a Stipo Pilić je pronašao nove dokumente koji će biti predstavljeni u zasebnoj knjizi. Ona će dodatno potvrditi postojanje poslijeratnih logora na jasenovačkom području i objasniti njihovo funkcioniranje. Knjiga bi mogla izići do kraja godine, a nakladnik će biti naša udruga - Hrvatska družba povjesničara „Dr. Rudolf Horvat“.

S obzirom da smo na ovim istraživanjima radili samo nas dvoje (Pilić i Matković) i bili vremenski i financijski ograničeni istraživanju ratnog logora Jasenovac posvetili smo se onoliko koliko su nam okolnosti dopuštale. 2016. u radu nam se priključio Nikola Banić, koji je sa svojim koautorom M. Koićem objavilo 40-tak tekstova o Jasenovcu u Hrvatskom tjedniku, te nekoliko drugih stručnjaka s kojima smo pojačali rad naše udruge.

Konačan cilj našeg istraživačkog rada razotkrivanje je prešućenih detalja iz suvremene hrvatske povijesti i prezentiranje rezultata istraživanja između ostalog i kroz zbornike dosad većinom nepoznatih i neobjavljenih dokumenata. To je osnovni preduvjet za neophodnu katarzu čitavog hrvatskog društva i lustraciju starih komunističkih kadrova. Detaljniji podaci o našem radu i najnovijim znanstvenim spoznajama mogu se pročitati na web stranici www.croatiarediviva.com koju redovito ažuriramo novim tekstovima i drugim podacima iz suvremene hrvatske povijesti. Među tekstovima koje smo objavili u posljednje vrijeme mogu izdvojiti slijedeće: feljton o suđenju Dinku Šakiću kojim smo srušili njegovu optužnicu i presudu (objavljen u Hrvatskom tjednik), prilog o optužnici protiv Ante Pavelića na primjeru slučaja „Cerje“ (također objavljen u Hrvatskom tjedniku), knjižicu u spomen Oca Domovine Ante Starčevića s kratkim filmom o njegovom životu, prilog o mučeničkoj smrti Milana Šufflaya, popis poginulih pripadnika Crne legije i Poglavnikovog tjelesnog sdruga, detaljne podatke o grobištima i križnim putovima u Sloveniji izrađene u Google Earth te brojne druge. Na našoj web stranici također su dostupni svi ostali radovi članova naše udruge, intervjui, dopisi, priopćenja, reagiranja i materijali za istraživački rad. Čitatelje napose upućujemo na dopis koji smo uoči Božića 2016. poslali Ministarstvu kulture RH kojim još jednom tražimo da se podaci na službenoj stranici Spomen-područja Jasenovac usklade s novim znanstvenim otkrićima koja su prezentirana u našem dosadašnjem radu, ali smo zatražili i izmjene zakona o Spomen-području Jasenovac u čijem Savjetu jedno mjesto zauzima predstavnik Saveza antifašističkih boraca, dakle predstavnik onih koji su nakon Drugog svjetskog rata u Jasenovcu zatvarali i ubijali hrvatske zarobljenike. Naš je prijedlog da to mjesto u savjetu umjesto njih zauzme predstavnik hrvatskih logoraša i političkih zatvorenika.

S obzirom na financijske i kadrovske mogućnosti naše udruge te medijski blokadu kojoj smo izloženi, u našem radu potrebna nam je svaka pomoć koja je dostupna te bismo bili zahvalni da nas svi oni koji nam žele pomoći kontaktirali putem emaila info@croatiarediviva.com na čemu se unaprijed zahvaljujemo.